

CSAPDÁBAN

MILICA MIĆIĆ DIMOVSKA

Az asszony tudta, hogy nem fog újból elaludni. Elszállt a szeméből az álom, és életetüremlett a valóság, mint mikor a mezők fölött szer-tefoszlik a köd, és a szemlélődő egy póre és rideg pusztaság közepén találja magát.

A tudatában fölrémlettek az álmában látott helyszín képei: egy kór-házi folyosón, mosdóhelyiségek és illemhelyek között tévelygett céltalanul, aztán meg egy kavicsos úton találta magát, amely vasúti sínek között vezetett, s ő parázsló szénrel teli gödröket kerülgetett, amelyeket mindig csak az utolsó pillanatban vett észre.

Egyedül feküdt a hotelszoba ágyán, már teljesen éber. Érezte, hogyan keríti hatalmába a hideg valóság, amelyet nem csalhat meg semmiféle álom. Szinte várta már, hogy a szoba szürke félhomálya, amely olyan az utcáról beszüremelő neonfényben, mintha zúzmarával lenne behintve, a nappali történések kínos újrajátszásának színterévé, az el-követett tévedések aprólékos áttekintésének helyszínévé váljék. Figyel-te, ahogy a karóra miniatúr számlapján, mint egy digitronon, villognak a számok. Három óra tíz perc. Ezeket az ébredéseket az éjszaka közepén, amelyek rendszerint egy rossz álom után következtek, úgy fogadta, mint valami bizonyosságot, megkerülhetetlen tény, mindezt azóta, hogy a vállalatban főkönyvelővé léptették elő, miután az igazgató szeretője lett.

És most, ahogy tekintete megállapodott ezen az órán (amely a fekete bőrszíjon olyan volt, mint egy kitárt szárnyú denevér), tudta, nem ke-rülheti el az emlékképek támadását. Nem egész két órával ezelőtt

ugyanezen az ágyon együtt feküdt az igazgatójával, aki időről időre elvárta tőle, hogy hivatalos útjaik alkalmával találkozzanak egy bérelt szobában, valami vikendházban vagy szállodában. Láta a férfi arcát a magáé fölött, ez az arc feszes volt, céltudatosan a kielégülésre összpontosító. Alig tudta megállni, hogy le ne taszítsa magáról. A szeretője volt ugyan, de érezte, hogy nyoma sincs köztük semmiféle meghittségnek. Neki az volt a dolga, hogy pedánsan odakínálja magát érzeki vágyat mímelve, s ő ezt nagy igyekezettel meg is tette rendre, attól való félelmében, hogy elveszítheti igazgatója kegyeit és az ezzel együtt járó privilégiumokat a vállalatnál.

Egy évvel ezelőtt szánta rá magát, életében először, hogy érdekből valakinek a szeretője legyen. Illetve kényszerűségből, ahogy szokása volt magában nevezni azt, amit tesz, mintha bizony menteni lehetne a becstelenséget, amelyet – holmiféle státus fönntartása érdekében – elkövet. A jól szituált família státusának érdekében.

Tizennyolc éve élt házasságban, huszonkét éves kora óta. Egy fia volt és egy lánya. A férje egy nagyvállalatot vezetett, amely azonban nem tudott alkalmazkodni a megváltozott piaci körülményekhez, és tönkrement. Amikor tönkrement – s ez a tönkre menés hónapokig tartott –, a férje agyvérzést kapott.

Az asszony a hátához igazította a párnát, hogy kényelmesebben üljön az ágyban, és most az urát látta, amikor a roham érte. Először komolytalanságnak tűnt az egész, mintha csak valami tréfa volna. Kávéztak. Közvetlenül azután, hogy a délutáni szundikálásából fölébresztette. Az ura fölkel, még bódult volt, de nem volt annyira kedvetlen, mint az előző napokban. Teljes súlyával behuppant a fotelba, bár is neki úgy tűnt, amíg, föl se pillantva, a kávét töltötte ki a csészékbe. Az járt a fejében, hogy okvetlenül el fogja kerülni a beszélgetést arról, hogy a barátai közül egyesek cserbenhagyták, és elloptak mindent, amit csak el lehetett lopni; többek között ez az ő mostani igazgatója is. A lányuk érettségijét hozta szóba, hogy milyen ruhát varratnak. A csészét odanyújtva rápillantott, és meglepődve látta, hogy mosolyog. „Min nevetesz?”, kérdezte. Motyogás volt a válasz: „Nem nevetek.” Az ajka jobb felől fölfelé görbült, mintha csak az arca jobb oldalával nevetne. Föl akarta emelni a csészét, de a keze nem engedelmeskedett. Ernyedten lógott le a fotel karfájáról. „Aludnom kellett volna még egy keveset”,

mondta, erőlködve préselve ki magából a szavakat. Ő megpróbálta fölegyenesíteni a fotelban, de olyan nehéz volt, hogy meg se bírta mozdítani.

Két hónapot töltött kórházban. Az asszony számára gyorsan elröp-
pent az a hatvan nap, amíg az ura fölépülése tartott. Ott volt az iskolaév
vége. A lánya érettségi bankettja jól sikerült, látni lehetett a fényké-
pekről. A fia, tizenhat éves kamasz, kitűnő bizonyítványt vitt haza. Az
asszony szerette a lányát is, de a fiához szinte betegesen kötődött, már
csak azért is, mert a fiú sántított, igaz, alig észrevehetően, úgyhogy nem
kellett ortopéd cipőt viselnie. Ez neki volt köszönhető, az anyának, aki
évekig masszírozta a fia lábát áldozatosan és kitartóan, attól a perctől
kezdve, hogy két hónapos korában fölismerték ezt a születési hibát.
Szeretett neki ajándékokat venni. A kitűnő bizonyítványért ezúttal egy
nagyon drága tornacipő és egy ugyancsak márkás farmernadrág volt a
jutalom.

Az ura szemrehányásait, amikor kijött a kórházból, amiért szinte az
összes megtakarított pénzüket elkótyavetyélte a két hónap alatt, szó
nélkül, elfojtott daccal fogadta. „Változtatni kell az életmódunkon, most
már szegények vagyunk, én nem tudok annyit keresni, mint eddig”,
mondta komoly hangon, belenyugodva a sors akaratába. Csoszogva
járt-kelt a lakásban, gyermeketegen örült, amikor a rehabilitáción azt
mondták neki, hogy szépen javult az állapota, hogy az agyvérzés követ-
kezményei szinte teljesen eltűntek, és hogy egészen vitális nyugdíjas
lesz belőle. Az asszony kezdetben haragudott rá, amiért olyan könnyen
beletörődik abba, ami vele történt, biztatta, hogy menjen vissza dolgozni,
mutassa meg, mire képes. „Fiatal vagy te még”, mondogatta neki, „mi
az az ötvenkét év? Semmi. Leszel te még a régi.” Lelkesen sorolta elő
a régi, közös emlényeiket, a legszebb éveikben tett utazásaikat, a nya-
ralásokat, emlékeztette az urát a szakmai sikereire és a saját sikereire
is, szintén szakmai téren, amelyek ugyan nem voltak olyan jelentősek,
mint az uráéi (mégis: ő csak egy egyszerű közgazdász volt, és nem vezető
ember, mint az ura, akitől egy egész vállalat függött). „Emlékszel,
bevágjuk magunkat a kocsiba, és utazunk. A gyerekek a hátsó ülésen,
én elől mint társszofőr, indulunk a tengerre, hajnalok hajnalán, még
hűvösben, a kávé ott a termoszban . . .”, sorolta, a hangja meg-megre-
megett az izgatottságtól. De ahogy ránézett az urára, egyszerűen rájött,

őt nem hatották meg ezek az emlékek, sőt, az arca komor volt, a tekintetében gyűlölet villant. Esténként, amikor a gyerekek nem voltak otthon, rendszerint rátámadt, a szemére vetette, hogy hideg és érdektelen, nyomorgatta a testét mindenfelé, bosszúsán a tehetetlensége miatt. Ha néha netán mégis sikerült a kedvére lennie, az sem változtatott semmit a helyzeten. Zárkózott lett, és a feleségével szemben gyanakvó.

„Unalmasak a gyanúsítgatásaid.” Az asszony elmosolyodott, hallotta a saját hangját, ahogy odaveti, mintha itt volna vele, és nem hetven kilométerre innen, amennyi a távolság a lakóhelyük és a főváros között, az otthona és e között az ötödik emeleti hotelszoba között. „Gyanakodtál rám, amikor még semmi okod sem volt a gyanakvásra.” A gyanakvások összege, kiszámítani. Minden csak számítás, számla, számla, gondolta, fedezettel vagy fedezet nélkül.

Lenyúlt a táskájáért, amely ott volt az ágy mellett, a szőnyegen. A táska egyik rekeszéből, amely cipzárra jár, elővette a borítékot a pénzzel. Mielőtt kinyitotta volna, fölcsapta a lámpát az éjjeliszekrényen, és ismét rápillantott az óra kísérteties számlapjára. Kékesen villogtak rajta a számok: négy óra tíz perc. Csakha, gondolta megvigasztalódva, hamarosan virradni kezd. Kétezer dinárt talált a borítékban. Mintha a könyvelősen volt, megállapította: „húszdináros címletekben”. A pénz nem volt könyvelve, kézbe kapta, ez volt az ő része a jutalékból az egyik belgrádi üzlethelyiségük eladása után, amely, nem is tudta pontosan, kinek a tulajdona volt, a régi cégé-e vagy ezé az újé, amely kivált a régiből, és amelynek az élén ez az ő szeretője áll.

Az asszony arra gondolt, hogy ez az egész adásvétel igen ügyesen volt kiterelve, az ideutazásuk (az igazgatóé, a jogászé és az értékesítési osztály főnökéé), formálisan a közigazdászok tanácskozására jöttek, amely a Slavija Szálloda kongresszusi termében zajlott. Ugyanott szállásolták is el őket, mivel a tanácskozást, teljesen fölöslegesen, kétnaposra tervezték. (A vidéki résztvevőknek azonban kedvükre volt, hogy valamivel tovább legyenek távol otthonról.) Az igazgatója mit sem adott a közigazdászok, egyetemi tanárok, elméleti szakemberek véleményére. „Mind csupa utópista”, szokta mondani. Szerette, ha szellemesnek tartják.

A kapcsolatuk legelején minden semmiség nevetést váltott ki belőle, szinte hisztérikusát. Amikor először feküdt le vele, előtte arra gondolt:

„Istenem, nem érzek semmit . . . de hát szerelemről itt, természetesen, szó sincs . . . akkor meg mitől félek?”

Sokkal inkább tartott attól, hogy egy szép napon majd az aláírásai miatt kell felelnie. Aláírt mindent, amit eléje tettek. A rend kedvéért ugyan elolvasta a szöveget, ellenőrizte a számokat. Papíron mindig minden rendben volt, a számítások pontosak, de ő tisztában volt vele, hogy ez csak látszat, hogy a számok egyeztetve vannak, beállítottak. Néha volt rálátása arra, ami a felszín alatt zajlik, de többnyire, főleg újabban, úgy írta alá a számlákat, hogy sejtelve sem volt, miként is állnak a dolgok. És nem is próbált a végére járni.

A nappalok eseményeihez való határozott és könnyed hozzáállásáért aztán az éjszakáinak a nyugalomával fizetett: álmaiban minden a vezeklés borzongató komorságával tért vissza. Maga volt önmaga vizsgálóbírája: „Erről a kiküldetésről hol vannak a bizonyítékok? Ezek miféle számlák? Mint főnöknek, magának tudnia kellett, hogy ezek a számok hamisak! Hol az áru, amit ezen a kölcsönön vásároltak? Nem tudja? Vagy ami még rosszabb, tudja . . .” A végén rendszerint börtönben látta magát, végérvényesen megbélyegezve.

A bankjegyek egészen újak voltak, ropogósak. Úgy érezte magát az ebéd végén, a vendéglőben, mikor a kezébe nyomták a pénzt, mint valami tolvaj. A céget, amely ebben az ügyletben vevőként lépett föl, szintén vezető emberek képviselték, az igazgató, az értékesítési osztály főnöke, a jogász, és díszítőelemként a titkárnő, az előbbieket valamelyikének a szeretője, gondolhatni, egy helyes, kihívó öltözetű fiatal székeség, aki időnként fölállt az asztaltól, távozott valamerre, majd visszatért, magát szemérmetlenül illegetve. Természetesen a többiek is mind megkapták a maguk borítékját. Aztán együtt visszamentek a tanácskozásra meghallgatni az új gazdasági intézkedésekről folyó vitát, de csak olyanformán, mintha alibit akarnának szerezni maguknak.

Estére kelve ismét együtt voltak, ezúttal a szálloda éttermében, étel-ital mellett.

Nem volt ideje, hogy szétnézzon az üzletekben, és elköltse a pénzt. A pénzkötegnak még nyomdaszaga volt, amely azonban őt, ahogy forgatta a kezében, nyers hús, esetleg valamilyen eszencia illatára emlékeztette. Émelygés fogta el ettől a szagtól. Aztán rájött, tulajdonképpen

a fertőtlenítőszer szagát érzi, amely a fürdőszobából szűrődött ki a nyitott ajtón keresztül.

Le se tusolt, töprengett tovább, az igazgatóra gondolva. Sietett vissza a társaságba, amely lent maradt az étteremben. Figyelte, amint kapkodva öltözködött, szinte menet közben, türelmetlenül, hogy minél hamarabb kívül legyen. Figyelmeztetnie kellett, hogy nyakkendője is van. A szokásos, magát kellett mozdulatokkal, csaknem meztelenül – egyszál kombinében – még odament hozzá megigazítani a nyakkendőjén a csomót, amit ő azzal honorált, hogy megpaskolta a csípőjét, mondván: „Csatlakozhatsz hozzánk az étteremben, ha van kedved.” „Nem, köszönöm, fáradt vagyok”, felelte.

És tényleg, szinte nyomban álomba merült. Azonban álmában is kísértette az érzés, hogy bűnt követett el, mintha a szállodában is lett volna, meg ugyanakkor kórházban is, meg egy állomáson, és csak börtörkált, mint aki nem tudja, hová legyen.

Bárcsak el tudna aludni újra, sóhajtott föl. Ha sikerülne valami szépre gondolnia! Hogy mit fog venni a gyerekeknek. A lánya sminkkészletet kért meg egy neszesszert, a fia pedig egy rádiós Sony sétálómagnót. Eleget tenni a fia kívánságainak – számára ez rendesen valóságos kalandot jelentett! Minél nehezebb volt, annál nagyobb kedvét lelte benne. Ezúttal is a műszaki boltokban való barangolás várt rá. Elképzelte magát, ahogy ott áll az üzletben, úgy tesz, mint aki nem ért a zenélő masinákhoz, az eladók meg nagy igyekezettel próbálják kiszolgálni. Elképzelte, hogy jön egy másik vevő is, kellemes megjelenésű és udvarias modorú, aki beszédbe elegyedik vele, és akinek ő, olyan hangon, amelyben megilletődöttség is van meg büszkeség is, elmondja, hogy a fiának lesz a walkman, aki tudja ám, melyik a legjobb . . .

Egészen belerévedt ezekbe a gondolatokba, ettől a hőn várt álom is megjött. Ismét valami olyan környezetben találta magát, amely kórházra emlékeztetett, ámbár ágyak és betegek nélkül, legalábbis ő nem látott sem ezt, sem azt. Egyszeriben két ápoló került elő valahonnan, akik közölték vele, hogy a fiát éppen most fürdették meg, neki meg ezek után föl kell öltöztetnie. Ez nyugtalansággal töltötte el. Belépett egy másik szobába, amelynek ajtónyílását hússzínű műanyag függöny takarta. Ott volt a fia, egy nagy üregben állt. Csak a felsőteste látszott ki belőle, meztelen volt és fehér. A holmija közt egy vastag talpú ortopéd

cipőt vett észre. „Hol a tornacipőd?”, kérdezte tőle feddőleg, de csak hogy a szorongását leplezze „Hát nem tudod, hogy én nem viselek tornacipőt?”, mondta ő. „Ez nem igaz”, csattant föl, és a gyerek háta mögé került, míg az ott a gödörben úgy billegett erre-arra, mint egy rugóra járó játékszer. „Azonnal kigyere innen!”, kiáltott rá, megragadta a vállánál fogva, és kétségbeesetten, teljes erővel ráncigálni kezdte kifelé. Ettől fölébredt.

Ahogy kinyitotta a szemét és fölemelkedett, azt látta, hogy a csillár két tejuvegű lámpaernyője ide-oda leng. Behunyta a szemét, fölémlett előtte újra a fia arca. Ismét kinyitotta a szemét. A fehér lámpák most nem mozogtak. Meztláb végigsétált a szobán, aztán az ablakhoz ment, és félrehúzta a függönyt.

Ott állt az ablaknál, látta, hogy az utcasarkon éppen befordul egy villamos. Billegve közeledik, csörömpölve. Az ablakain, mint a szegények viskóiból, gyenge, sárgás fény szűrődik ki. Alig néhányan ülnek benne, sűrű, gyűrött figurák. Vágy fogta el: bárcsak csatlakozhatna hozzájuk, bárcsak ott ülhetne köztük a kopott ülésen, rábízhatná magát a villamosra, amely csak jár körbe-körbe a maga útján végtelenül, hogy vinné, vinné, mindegy, hogy hova.

CSEH Márta fordítása